

ЗБЕРЕЖЕННЯ І НАУКОВЕ ОСМИСЛЕННЯ ДІАСПОРОЮ МУЗИЧНОЇ СПАДЩИНИ УКРАЇНСЬКИХ СІЧОВИХ СТРІЛЬЦІВ

Карась Г. В.

ВСТУП

Перша світова війна, яка розпочалася сто десять років тому (28 липня 1914 року) між Австрією і Сербією, відлунує сьогодні, коли одвічний ворог українців – москалі, знову плондрують нашу землю. Тодішня Головна Українська Рада і Бойова Управа звернулися з маніфестом до української молоді «...голоситись під жовто-блакитний прапор Українського Січового Стрілецтва для збройної розправи з москалями»¹. І вже у серпні до лав українського легіону «Українські Січові Стрільці» (далі – УСС), зголосилося 27 682 добровольці². В рядах УСС-ів народився новотвір ХХ століття – стрілецька пісня. Її найважливішим і найбільш почесним завданням, на думку одного з перших дослідників цього жанру Василя Витвицького, «... було вирівнювати й улегшувати крок молодому повному ідейного наснаження українському юнацтву. Вони стали невід’ємною частиною відродження військових традицій нашого народу.<...> загально-національним добром»³. Тож вивчення цієї духовної спадщини є завданням актуальним з огляду на її збереження і використання у сучасній боротьбі нашого народу за свободу.

Огляд літератури за темою дослідження. П’ять томів збірника матеріалів до історії Української Галицької Армії (далі – УГА) є важливим історичним пам’ятником визвольних змагань українського народу. В них немає окремих розвідок про січові пісні, однак у першому

---

¹ Трух, о. А., ЧСВВ. Про стрілецьку пісню «Червона калина». *За волю України. Історичний збірник УСС. В 50-ліття збройного виступу Українських Січових Стрільців проти Москви. Літопис Українського Січового Стрілецтва 1914–1964* / гол. ред. С. Ріпецький. Нью-Йорк: Вид. гол. управи Братства УСС, 1967. С. 352.

² За волю України. Історичний збірник УСС. В 50-ліття збройного виступу Українських Січових Стрільців проти Москви. Літопис Українського Січового Стрілецтва 1914–1964 / гол. ред. С. Ріпецький. Нью-Йорк: Вид. гол. управи Братства УСС, 1967. С. 441.

³ Витвицький В. Стрілецька пісня. *За волю України. Історичний зб. УСС. В 50-ліття збройного виступу Українських Січових Стрільців проти Москви. Літопис Українського Січового Стрілецтва 1914–1964* / гол. ред. С. Ріпецький. Нью-Йорк: Вид. гол. управи Братства УСС, 1967. С. 366.

томі є світлини її творців⁴, а у п'ятому – стаття-спогад четаря УГА, композитора Осипа Залеського про Гірську Бригаду УГА в Чехословаччині. Автор згадує тут про табори інтернованих українських військових в Німецькому Яблонному, Ліберці, Йозефові, про існування чоловічого хору старшин, в якому співали солісти-тенори Орест Руснак і Василь Тисяк – згодом відомі співаки в Німеччині і Канаді⁵. О. Залеський був редактором перших випусків журналу «Голос Табора», де містилися тексти січових пісень⁶.

У виданні «Українські Січові Стрільці 1914–1920», яке вийшло на відзначення 40-річчя УСС в Монреалі (Канаді), було вміщено фототипічне перевидання Ювілейного видання «Червоної Калини» за 1937 рік, а також новий додаток про збереження традицій, зокрема в піснях, світлини ювілейних святкувань, на яких зафіксовані постаті музикантів-січовиків Р. Купчинського, Л. Лепкого, Я. Барнича, В. Тисяка⁷.

В історичному збірнику УСС «За волю України», який був виданий з нагоди 50-ліття збройного виступу УСС, зібрано унікальні документи про це військове формування⁸. До розділу «Стрільцька пісня» ввійшли чотири публікації: партитура пісні «За рідний край» Р. Купчинського і М. Гайворонського, яка постала в 1917 році. В цій формі вона була поміщена в «Стрільцькому Календарі-Альманаху» на 1917 рік, звідки і репродукується у цьому виданні⁹; статті о. Андрія Труха «Про стрільцьку пісню “Червона калина”»¹⁰, В. Витвицького «Стрільцька пісня» (написана в 1965 р., тут друкувалася вперше)¹¹, Л. Луціва «Як я

---

⁴ Українська Галицька Армія: У 40-річчя її участі у визвольних змаганнях (матеріали до історії). Вінніпег: Видав хорунжий УСС Д. Микитюк, 1958. Т. I. 674 с.

⁵ Залеський О., четар УГА. Гірська Бригада УГА в ЧСР. *Українська Галицька Армія. Над Сяном: матеріали до історії Української Галицької Армії. У 50-річчя її участі у Визвольних Змаганнях*. Вінніпег: Видав хорунжий УСС Д. Микитюк, 1976. Т. V. С. 76.

⁶ Там само. С. 77–78.

⁷ Українські Січові Стрільці 1914–1920. Третій наклад. Монреаль: Вид-во Ігоря Федіва, 1955. 211 с.

⁸ За волю України. Історичний збірник УСС. В 50-ліття збройного виступу Українських Січових Стрільців проти Москви. Літопис Українського Січового Стрільцтва 1914–1964 / гол. ред. С. Ріпецький. Нью-Йорк: Вид. гол. управи Братства УСС, 1967. 608 с.

⁹ За рідний край. Слова Р. Купчинський, музика М. Гайворонський [партитура]. *За волю України. Історичний збірник УСС. В 50-ліття збройного виступу Українських Січових Стрільців проти Москви. Літопис Українського Січового Стрільцтва 1914–1964* / гол. ред. С. Ріпецький. Нью-Йорк: Вид. гол. управи Братства УСС, 1967. С. 351.

¹⁰ Трух, о. А., ЧСВВ. Про стрільцьку пісню «Червона калина». *За волю України. Історичний збірник УСС. В 50-ліття збройного виступу Українських Січових Стрільців проти Москви. Літопис Українського Січового Стрільцтва 1914–1964* / гол. ред. С. Ріпецький. Нью-Йорк: Вид. гол. управи Братства УСС, 1967. С. 352–355.

¹¹ Витвицький В. Стрільцька пісня. *За волю України. Історичний зб. УСС. В 50-ліття збройного виступу Українських Січових Стрільців проти Москви. Літопис Українського Січового Стрільцтва 1914–1964* / гол. ред. С. Ріпецький. Нью-Йорк: Вид. гол. управи Братства УСС, 1967. С. 356–367.

писав стрілецькі вірші»¹². У публікації С. Ріпецького «Бібліографія джерел до історії УСС» виокремлюємо восьмий розділ «Стрілецька пісня», де подано більше як 130 позицій про цей жанр (нарис, розвідки, репортажі), про М. Гайворонського та 50 позицій нотографії (хори, солоспіви, твори для фортепіано)¹³. Автор подає бібліографію про ювілейні святкування 40-річчя і 50-річчя УСС, опис програм концертів і свят в різних країнах світу¹⁴. Таким чином, це ґрунтовне видання слугує важливим джерелом для дослідження і узагальнення. В історично-критичному огляді музикознавця Антона Рудницького «Українська музика» (Мюнхен, 1963 р.), стрілецька пісня розглядається як «імітація» народних пісень за сучасної доби, автором здійснено загальну характеристику музичної творчості УСС та фахової кваліфікації авторів, зокрема М. Гайворонського¹⁵.

Найбільш глибоко досліджував стрілецьку пісню музикознавець Василь Витвицький. Він звертається до цієї проблематики в часі Другої світової війни ще у Львові¹⁶, а потім продовжує її у США¹⁷. Саме йому належить ґрунтовна монографія про М. Гайворонського, видана у США¹⁸ і перевидана в Україні¹⁹. Спираючись на ці видання, широку публіцистику та архівні матеріали, проблематика пісень УСС та творчості їх авторів-емігрантів розкрита в нашій монографії²⁰.

---

¹² За волю України. Історичний збірник УСС. В 50-ліття збройного виступу Українських Січових Стрільців проти Москви. Літопис Українського Січового Стрільцтва 1914–1964 / гол. ред. С. Ріпецький. Нью-Йорк: Вид. гол. управи Братства УСС, 1967. С. 368–371.

¹³ Ріпецький С. Бібліографія джерел до історії УСС. *За волю України. Історичний збірник УСС. В 50-ліття збройного виступу Українських Січових Стрільців проти Москви. Літопис Українського Січового Стрільцтва 1914–1964* / гол. ред. С. Ріпецький. Нью-Йорк: Вид. гол. управи Братства УСС, 1967. С. 561–571.

¹⁴ Там само. С. 578–586.

¹⁵ Рудницький А. Українська музика. Історично-критичний огляд. Мюнхен: Дніпрова Хвиля, 1963. С. 35, 36, 142–145.

¹⁶ Витвицький В. Стрілецька пісня. *Календар «За народ» на 1944 р.* Львів: Українське Вид-во, 1944. С. 42–45.

¹⁷ Витвицький В. Михайло Гайворонський: життя і творчість. Нью-Йорк: Свобода, 1954. 207 с.; Витвицький В. Перша симфонія Романа Придаткевича. *Victory Herald*. Міннеаполіс, 1966, червень, ч. 2 (17). С. 7–10; Витвицький В. Стрілецька пісня. *За волю України. Історичний зб. УСС. В 50-ліття збройного виступу Українських Січових Стрільців проти Москви. Літопис Українського Січового Стрільцтва 1914–1964* / гол. ред. С. Ріпецький. Нью-Йорк: Вид. гол. управи Братства УСС, 1967. С. 356–367.

¹⁸ Витвицький В. Михайло Гайворонський: життя і творчість. Нью-Йорк: Свобода, 1954. 207 с.

¹⁹ Витвицький В. Михайло Гайворонський: життя і творчість. Львів, 2001. 171 с.

²⁰ Карась Г. Музична культура української діаспори у світовому часопросторі ХХ століття: монографія. Івано-Франківськ: Тіповіт, 2012. 1164 с.

Предметом дослідження стрілецька пісня на рідній землі стала тільки з часу проголошення незалежності України. Оксана Кузьменко всебічно аналізує її як феномен пісенної культури. У монографії «Стрілецька пісенність: фольклоризм, фольклоризація, фольклорність» нею простежуються передумови виникнення, історія побутування і поширення у загальнонародному контексті стрілецьких пісень літературного та фольклорного походження, які на початку ХХ ст. стали фундаментом розвитку національно-патріотичної свідомості українського суспільства²¹. Авторка з'ясовує їх внутрішні взаємозв'язки на рівні трьох складових: фольклоризму, фольклоризації і фольклорності. О. Кузьменко ґрунтує своє дослідження на значному фактографічному (польовому та архівному) матеріалі, подає ілюстрації картосхем, світлин та рідкісних рукописних документів. У виданні «Стрілецькі пісні» О. Кузьменко вперше представляє стрілецьку пісню комплексно, найбільш повно двома великими розділами на основі генетичних ознак – стрілецькі пісні літературного походження і народні пісні про січових стрільців. У вступній статті авторка наголошує: «Стрілецькі пісні – самобутнє духовне надбання українського народу, що відтворює одну з найяскравіших сторінок на скрижальх історії національно-визвольних змагань у ХХ столітті. <...> характерний вияв літературно-народної творчості <...>, цикл різножанрових українських пісень як літературного, так і народного походження, об'єднаних за ідейно-тематичними ознаками, що відобразили героїчні етапи національно-визвольної боротьби українського народу під час Першої світової (1914–1918), українсько-польської (1918–1919) та українсько-протибільшовицької (1919–1920) воєн»²². Ці твори виникали в середовищі УСС, УГА та об'єднаних армій УГА–УНР (Українська Народна Республіка), органічно ввійшли до пісенного репертуару міського і сільського населення у повоєнний час. Попри те, що дослідницею звертається певна увага на діаспорну складову, цілісного дослідження збереження і наукового осмислення музичної спадщини УСС українською діаспорою не було здійснено, що і зумовило *мету цієї розвідки*.

Методологію дослідження визначають історичний, системний, аксіологічний, культурологічний підходи та відповідні їм конкретні методи наукового пізнання. Зокрема, історико-хронологічний метод

---

²¹ Кузьменко О. Стрілецька пісенність: фольклоризм, фольклоризація, фольклорність. Львів: Ін-т народознавства НАН України, 2009. 296 с.

²² Кузьменко О. Стрілецькі пісні як феномен пісенної культури українців. *Стрілецькі пісні* / упоряд., запис, вступ. ст., комент. та додат. О. М. Кузьменко. Львів: Ін-т народознавства НАН України, 2005. С. 9, 11.

використаний для розгляду презентації пісень УСС та їх наукового вивчення в музикознавчих розвідках та публіцистиці діаспори; джерелознавчий аналіз та контент-аналіз дали можливість виявити і охарактеризувати масив джерел; системна класифікація допомогла комплексно проаналізувати форми і тематику цього представлення. Джерельною базою дослідження є архівні матеріали, газети, журнали та звукозаписи української діаспори, в яких висвітлювалася порушена проблематика.

Відомо, що в фондах архіву-музею ім. Д. Антоновича УВАН у США зберігаються документи та творча спадщина діячів української музичної культури діаспори, зокрема, композитора, диригента, організатора військових оркестрів УСС, головного капельника військ УНР М. Гайворонського (Фонд 89), а фонд УСС, де здебільшого зберігаються матеріали Української бойової управи, є найстаршим в цьому архіві-музеї. На жаль, доступу до цих фондів зараз немає у зв'язку з переобліком. В Архіві Українського Наукового Інституту Гарвардського Університету зберігаються рукописи опрацювань пісень УСС-ів З. Лиська, вивчення яких ще чекає свого дослідника²³. У відділі рукописних фондів та текстології Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка зберігаються матеріали першої української професійної жінки-диригентки Платониди Щуровської-Россіневич. Серед них є партитури пісень УСС-ів, які виконувалися хорами під її керівництвом у міжвоєнній Чехословаччині²⁴.

Громадські ветеранські організації діаспори відігравали важливу роль у збереженні і пропагуванні стрілецької пісні. Однією з перших в Канаді постала Українська стрілецька громада (1928 р.), що об'єднала ветеранів українських армій початку ХХ ст. Відділ організації у Торонто діяв впродовж 1928–1986 рр. У березні 1936 року у Вінніпезі урочисто було відзначено 20-ту річницю виступу УСС. У ювілейному концерті брали участь хори культурно-освітніх товариств: Інституту «Просвіти», Народного Дому, Рідної школи ім. М. Шашкевича під керівництвом диригентів Т. Губицького, Є. Турули, Ю. Цукорника, які виконували стрілецькі пісні; окремі солісти, духовий оркестр. «Об'єднання бувших вояків Українців» діяло у США. У вересні 1954 року у Філадельфії провели святкування 40-річчя УСС, у мистецькій програмі якого взяли участь хор «Кобзар» (диригент А. Рудницький), піаністка

---

²³ Савицький Р., мол. Творчість Зіновія Лиська: Нотографія – Дискографія – Бібліографія. Кренфорд; Нью-Джерсі, США: Ключі, 1995. 84 с.

²⁴ Матеріали Платониди Щуровської-Россіневич. Ноти для хорового співу із зібрання Пл. Щуровської-Россіневич. б/д. Ноти. (рукописи і друковані). 13 папок 212 арк. Різного формату. *Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка. Відділ рукописних фондів та текстології. Фонд Зіни Генік-Березовської – 201. Справа 563.*

Д. Гординська-Каранович, співак Михайло Мінський. Виконувались пісні січових стрільців в обробках українських композиторів²⁵. 11 вересня 1949 року Северин Сапрун-молодший (1922–1977) виступав мистецьким керівником, піаністом та концертмейстером концерту української вояцької пісні в Буенос-Айресі (Аргентина) з нагоди 35-річного ювілею першої бойової формації УСС. На ньому він супроводжував солоспіви М. Гайворонського, Н. Нижанківського, акомпануючи співакам Олександрю Хлебичу та Миколі Голодику. Хор «Сурма» під керівництвом Василя Василика виконував стрілецькі пісні М. Гайворонського²⁶. Слід зазначити, що батько піаніста – о. Северин Сапрун (1897–1950) – брав участь у визвольній війні УГА як хорунжий і був поранений в боях під Чортковом.

Хори із США та з Канади («Веснівка», «Бурлака») мають у своєму репертуарі пісні січових стрільців, які виконуються на концертах. Репортаж про концерт пісень і арій М. Гайворонського на Союзівці з 29 липня 1962 року засвідчує повагу до автора цих творів та їх актуальність²⁷.

1. Січовики-музиканти – автори пісень УСС

Значна частина *січовиків-музикантів, авторів пісень УСС* емігрували з рідної землі у різних час. Композитор, скрипаль **Михайло Гайворонський** (1892–1949) вступив до УСС у серпні 1914 року до сотні Дідушка, з якою відбув карпатську кампанію від Верецьких (вересень 1914 року) до Маківки (квітень 1915 року). В Коші УСС він став диригентом новоствореного духового оркестру, яким керував до 1918 року, учасник «Пресової квартири УСС». М. Гайворонський був інспектором військових оркестрів УГА, начальником капельником військ УНР, автором багатьох січових пісень. У 1923 році М. Гайворонський емігрував до США, де вдосконалює свою музичну освіту (закінчив Колумбійський університет), разом із Р. Придаткевичем організовує Українську консерваторію у Нью-Йорку і робить надзвичайно багато для збереження пісенності січового стрілецтва.

Роман Купчинський (1894–1976) – підхорунжий, згодом поручник. В лавах УСС від 1914 року в сотні Дудушка на фронті в Карпатах, член Пресової квартири УСС 1915–1917 років, згодом – комендант чети і сотні. Він – автор текстів і мелодій багатьох стрілецьких пісень, статей і репортажів з життя УСС, письменник і журналіст. Емігрував до Німеччини під час Другої світової війни, до США – у 1949 році.

---

²⁵ Т. Філадельфія, Па. Відзначення 40-річчя УСС. *Свобода*. 1954, 18 верес., Ч. 180.

²⁶ Шнерх С. Незмовкна пісня / ред.-упоряд. О. Шнерх. Львів: ТеРус, 2001. С. 160.

²⁷ На Союзівці відбувся концерт в пошану Михайла Гайворонського. *Свобода*. 1962, 31 лип., Ч. 144. С. 1.

Лев Лепкий (1888–1971) – підхорунжий, згодом четар УСС. В лавах УСС з осені 1915 року, учасник «Артистичної Горстки» і «Пресової Кватири» (1916–1918), автор багатьох січових пісень, січових одностроїв, січових могил. Емігрував до США в часі Другої світової війни. У статті Л. Луціва висвітлена діяльність Л. Лепкого в січовому та стрілецькому рухах до війни та його мистецька, в основному музична творчість серед УСС і пісня війни²⁸.

Ярослав Барнич (1896–1967) добровольцем вступив до легіону УСС у 1914-му році, разом із М. Гайворонським організував струнний квартет УСС, до складу якого увійшли Антін Баландюк і Роман Лесик²⁹. 1916-го року Я. Барнич став диригентом Українського театру товариства «Бесіда» у Львові, який вважають «січовим театром». Далі митець працював в різних театрах Галичини та Закарпаття, займався педагогічною та творчою діяльністю. Як композитор він увійшов в українську музику як основоположник модерної української оперети – написав 4 оперети, у т. ч. «Шаріка» (1934), тематика якої пов'язана із січовим стрілецтвом. Це був композитор європейської школи і стилю і не випадково його називали «українським Легаром». У 1944 році він емігрує до Західної Німеччини, а в 1949-му – до США.

Січовий стрілець, поручник Української Галицької Армії, композитор, скрипаль і педагог **Роман Придаткевич** (1895–1980) завершує свою вищу музичну освіту в Колумбійському університеті, займався творчою, концертною та педагогічною діяльністю.

Колишній січовий стрілець, фольклорист **Зіновій Лисько** (1895–1969) емігрує з Галичини у вирі Другої світової війни спершу до Німеччини, згодом – до США.

Композитор і диригент **Осип Залеський** (1892–1984) був призваний до війська у 1916 році, служив на Буковині. Розвал Австро-Угорської імперії застав його у Могилеві-Подільському. О. Залеський вступає до лав УГА і воював до весни 1919 року. У 1921 році він прибув до Станиславова, працював вчителем гімназії, заснував тут філію Вищого музичного інституту імені М. Лисенка, став її директором, відновив діяльність видавництва «Ліра». У 1944 році О. Залеський емігрує до Німеччини, в 1950-му – до США, де продовжує творчу і педагогічну діяльність, видає обробки стрілецьких пісень.

Шлях відомого оперного співака (ліричний тенор) **Ореста Руснака** (1895–1960) з Буковини на велику сцену пролягав через участь у Першій

---

²⁸ Луців Л. Ще один зі Стрілецької Музи (Кілька слів про Льва Лепкого). *Свобода*. 1950, 1 лист., Ч. 254. С. 4, 5.

²⁹ Філоненко Л. Ярослав Барнич: науково-популярний нарис про життя і творчість. Дрогобич: Вид. фірма «Відродження», 1999. С. 17–18.

світової війні, де був добровольцем УСС (1915–1918). Як сотник УГА, у 1919 році він опинився в таборі полонених в Німецькому Яблонному (ЧСР), де співає у хорі разом із О. Залеським, В. Тисяком³⁰. Виконання сольної партії на Шевченківському концерті у березні 1920 року стало вирішальним моментом його життя – йому запропонували продовжити навчання в консерваторії у Празі³¹. Співак брав участь у концерті, влаштованому товариством «Січ» у Відні у лютому 1922 року, виступає в українському таборі інтернованих в Яблонному, дає низку концертів в Галичині під час Другої світової війни³².

2. Творче опрацювання пісень УСС

Опрацювання пісень УСС, яке розпочалося ще в Україні, було продовжене в діаспорі. Як творець стрілецької пісні (більше 20 творів) **М. Гайворонський** гармонізує в еміграції для хорового та сольного виконання як власні композиції, так і своїх побратимів (Р. Купчинського)³³. До цієї групи примикають обробки стрілецьких пісень для солоспіву та для духового оркестру.

Окрему групу опрацювань **З. Лиська** як композитора складають пісні січових стрільців для чоловічого та для мішаного хору без супроводу. Хорові колективи Галичини і діаспори часто виконували обробки З. Лиська, оскільки вони технічно не складні, мають гомофонно-гармонічний виклад і доступні аматорським хорам. Їх популяризації слугував «Великий співанник «Червоної калини», який вийшов у Львові під редактуванням З. Лиська у 1937 році³⁴. У ньому із

---

³⁰ Залеський О. Українська бригада в Німецькiм Яблоннiм. Четар УГА. *Свобода*. 1970, Ч. 121, 3 лип. С. 2; Ч. 122, 7 лип. С. 2, 7.

³¹ Орест Руснак. Життєвий шлях: зб. для вшанування пам'яті видатного оперного співака незабутнього земляка. Нью-Йорк: Центр. Об'єднання буковинських українців у ЗСА, 1971. С. 29.

³² Там само. С. 35, 63.

³³ Гайворонський М. Ой та зажурились Стрільці Січові. Стрільцька пісня. Слова і мелодія Р. Купчинського *Календар Українського Народного Союзу на рік звичайний 1933*. Джерзі Сіті, США: Свобода, 1932. С. 122–123; Гайворонський М. Пісні УСС: В 3 ч. New York – Lviv: Ukrainian music edition, 1936. Ч. 1: солоспіву. 12 с.; Ч. 2: мішаний хор. 19 с.; Ч. 3: однородний хор. 12 с.; Гайворонський М. Пісні УСС. 15 пісень для сольо й хору. Нью-Йорк–Львів: Вид. Укр. Муз. Накладні, 1938; Гайворонський М. (муз.) Спіль герої. Пісня Герої (1923). Сл. П. Карманського (партитура для міш. хору без супроводу). *Victory Herald* (Міннеаполіс, Мінесота). 1969, Ч. 3(30). С. 15; Гайворонський М. Стрільцькі пісні на середній голос з форт. Фотостат. вид., 1941; За рідний край. Слова Р. Купчинський, музика М. Гайворонський [партитура]. *За волю України. Історичний збірник УСС. В 50-ліття збройного виступу Українських Січових Стрільців проти Москви. Літопис Українського Січового Стрільцтва 1914–1964* / гол. ред. С. Ріпешкий. Нью-Йорк: Вид. гол. управи Братства УСС, 1967. С. 351.

³⁴ Великий Співанник «Червоної Калини»: зб. пісень стрілецьких, історичних (козачьких), побутових, обрядових, жартівливих в опрацюваннях для хорів – мішаного, мужеського й жіночого / за ред. др. З. Лиська. Львів: Видав. кооператива «Червона Калина», 1937. 319 с.

229-ти хорових обробок народних пісень п'ятдесят одна – в опрацюванні З. Лиська.

У жанрі обробки української народної пісні композитор і диригент з Австрії **Андрій Гнатишин** (1906–1995) працював у двох напрямках: власні фольклорні хорові обробки та аранжування мелодій інших авторів або новотворів. Аранжування мелодій інших авторів або новотворів було зорієнтоване на репертуарні потреби аматорських хорових колективів діаспори. У більшості випадків аранжування передбачає нове, оригінальне прочитання широковідомих, популярних мелодій. Композитор насамперед звертається до стрілецьких пісень, «...що постають на перетині народної, ужитково-побутової та естрадно-розважальної жанрових сфер»³⁵. Це твори: «Коло млина бистра вода», «Засумуй, трембіто», «Ой у лісі», «Заквітчали дівчатонька», «Нема в світі краших хлопців», «Гей, нумо, хлопці, до зброї», «Гей, зі Львова до Мукачеве» та ін. Особливо виокремлюється мішаний хор а caprella «Човник хитається» (сл. і мелодія Р. Купчинського), де обирається форма варіацій на *soprano ostinato* та чітко прослідковується опора на традиції М. Лисенка.

Пісні УСС-ів була натхненням для *оригінальних музичних творів*. Так, у Першій симфонії «Визволення» Р. Придаткевича, яка створювалася з перервами (1928–1937 рр.), використана мелодія пісні січових стрільців «Ой у лузі червона калина» як символ. В. Витвицький вважав, що програма цього твору має «...образи й почуття, зв'язані не з одиницею: а з народом, його країною, історією і долею»³⁶.

Автором численних фортепіанних творів був композитор **Антін Рудницький** із США. Тематичним матеріалом його фортепіанної сонати оп. 10 (1931), яка була відзначена першою нагородою на міжнародному конкурсі у Варшаві у 1937 році і тоді ж була надрукована, стали козацькі («Засвіт встали козаченьки») та стрілецькі пісні («Ой видно село» Л. Лепкого та «Ой та зажурились стрільці січовії» Р. Купчинського)³⁷. Ці твори, на думку В. Витвицького, таким чином демонстрували «...свою чистомузичну і формотворчу вартість»³⁸. Стрілецьку тематику

---

³⁵ Дем'янець І. Мистецька діяльність Андрія Гнатишина в контексті музичної культури ХХ століття: автореф. дис... канд. мистецтвознавства: 17.00.03 – муз. мистецтво. Львів: ЛНМА ім. М. В. Лисенка, 2009. С. 14.

³⁶ Витвицький В. Перша симфонія Романа Придаткевича. *Vicini. Herald*. Міннеаполіс, 1966, червень, ч. 2 (17). С. 10.

³⁷ Rudnicki A. Sonata na fortepian. op. 10. Warszawa: Towarzystwo Wydawnicze Muzyki Polskiej, 1937. 20 s.

³⁸ Витвицький В. Стрілецька пісня. *За волю України. Історичний зб. УСС. В 50-ліття збройного виступу Українських Січових Стрільців проти Москви. Літопис Українського Січового Стрільцтва 1914–1964* / гол. ред. С. Ріпечкий. Нью-Йорк: Вид. гол. управи Братства УСС, 1967. С. 365.

композитор використовує і в своєму фортепіанному циклі 27 фортепіанних п'єс на українські народні пісні³⁹. Зокрема, п'єса № 9 «Marche Melancholique» побудована на темі пісні «Їхав стрілець на війноньку» М. Гайворонського; п'єса № 17 «Andante elegiaco» – «Ой у лузі червона калина»; п'єса № 20 «Marcia energico» – «Ой видно село» Л. Лепкого.

Композитор **Василь Безкоровайний** (1880–1966), який емігрував з Галичини до Австрії під час Другої світової війни (1944 р.), у 1949-му році переїздить до США. Ним здійснено ряд опрацювань пісень УСС для хору, соло та для навчання гри на фортепіано для дітей, які виконувалися в діаспорі, а в час Незалежності України надруковані на рідній землі⁴⁰.

Пісні УСС використовувалися як музика до драматичних вистав. Театр відіграв велику роль у житті М. Гайворонського, особливо в період формування його як композитора. Як колишній січовий стрілець, творець пісень УСУ-сів, він задумує написати музику до п'єси із стрілецького життя. Саме таку пропозицію він отримує у червні 1933 року від Л. Лісевича, тодішнього співробітника галицького театру ім. І. Тобілевича. Разом з А. Курдидиком він створив лібрето музичної комедії із стрілецького життя «Залізна Острога» (на три дії) і протягом півроку написав музику і переслав партитуру до Львова. Певну участь у підготовці першої музично-сценічної роботи М. Гайворонського брав Б. Кудрик: він створив фортепіанний клавір і зробив деякі вставки⁴¹. Прем'єра вистави (режисер Микола Бенцаль) відбулася у родинному місті автора – Заліщиках (7 червня 1934 року), на ній була присутня його мати. Восени того ж року вистава була показана у Львові та інших містах Галичини. Особливістю вистави було те, що вона відбувалася з нагоди ювілею 70-ліття заснування українського театру на західноукраїнських землях. Критика одноголосно визнавала дві особливості вистави: велику дбайливість у підготовці та виконанні і назагал прихильне прийняття з боку широких кіл глядачів. Головну роль в такому успіху відіграла музика М. Гайворонського, яка, як зазначав автор, була побудована на мотивах народних і стрілецьких пісень. Щоправда, аналізуючи партитуру твору, В. Витвицький зауважує, що «...декуди видна тенденція композитора не користуватись традиційним мелодичним матеріалом»⁴². Автор не використовує в ньому власних стрілецьких

---

³⁹ Rudnytsky A. 27 Piano Pieces on Ukrainian Folksongs, op. 21. New York–Philadelphia: Musicart Edition, 1963. 60 p.

⁴⁰ Безкоровайний В. Вокальні твори. Київ: Муз. Україна, 2014. 182 с.; Безкоровайний В. Твори для фортепіано. Т. 1. Київ: Муз. Україна, 2019. 152 с.

⁴¹ Витвицький В. Михайло Гайворонський: життя і творчість. Нью Йорк: Свобода, 1954. С. 142.

⁴² Там само. С. 143.

пісень. На відміну від сольних номерів та дуетів, більш вдалими були масові сцени. При усіх своїх недоліках музична комедія «Залізна Острога» мала вагоме значення для розвитку українського музично-драматичного театру – після довгих років репертуарної стагнації з'явився новий твір, який стимулював творчість М. Гайворонського і його послідовників у цьому жанрі. Наступною для композитора була робота над музикою до п'єси Д. Николишина «Синя чічка» («Синя квітка»), яку він завершив у жовтні 1934 року і присвятив світлій пам'яті диригента хору УСС Леся Гринішака. Трьохактна п'єса, яка за формою і характером є також музичною комедією, була поставлена театром Й. Стадника (1936). Її дія відбувається на Поділлі у 1918 році та відображає реалії життя УССів. У порівнянні з першою комедією, «Синя чічка» – більш поступовий твір: тут справжня увертюра, підкреслена роль оркестру, основне навантаження припадає на сольні ансамблі. Провідною музичною темою твору є стрілецька пісня М. Гайворонського «Синя чічка», яка відповідає основній темі твору – кохання і розставання. В цілому п'єса має камерний характер.

Прем'єра оперети «Шаріка» **Я. Барнича** про боротьбу січових стрільців відбувалася 14 листопада 1943 року в Станіславському драматичному театрі (нині – приміщення обласної філармонії). Під час вистави гестапівці оточили театр, перекрили всі входи і виходи. Чотири поліцаї піднялися на сцену і один з них наказав припинити виставу. Слово до глядачів взяв шеф СД Брандт, який заборонив публіці розмовляти між собою, згодом гестапівці арештували українських націоналістів, котрі прийшли на виставу і на яких вказав зрадник. Через три дні гестапівці вивели заарештованих ОУН-івців під приміщення синагоги і розстріляли. Тут з піснею «Ще не вмерла Україна», з вигуками «Слава Україні!» від німецьких куль загинули 27 членів ОУН. Кажуть, серед затриманих був і автор «Шаріки», втім композитора не стратили. У ці дні Я. Барнич посивів. Ця вистава в радянський час, як і її автор, були заборонені в радянській Україні, однак в діаспорі (зокрема, в Торонто) вона виставлялася неодноразово. Хоч клавір, партитура і лібрето були втрачені під час воєнних подій, однак композитор відновив їх в еміграції⁴³.

Щодо *нотовидання пісень УСС-ів*, то це була доволі складна справа. Партитури окремих хорових творів часто друкувала періодична преса і в «Календарі УНС» на 1929, 1932 роки знаходимо пісні УСС-ів

---

⁴³ Філоненко Л. Ярослав Барнич: науково-популярний нарис про життя і творчість. Дрогобич: Вид. фірма «Відродження», 1999. С. 48.

М. Гайворонського⁴⁴. Хоч громадські товариства підтримували друк нотних видань, найчастіше це була справа самих композиторів. Відомо, що вітаючи створення Вищих освітніх курсів у Канаді, М. Гайворонський подарував кожному курсантові свій альбом «Пісні УСС». Інколи місію нотовидавництва брали на себе громадські організації. Так, накладом станиці УСС-ів у Нью-Йорку друкувалися хорові твори М. Гайворонського (1954). У статті «До історії пісень Українських Січових Стрільців» О. Залеський не тільки привернув увагу до власне історії творення цих пісень, але напередодні 40-річчя УСС звертається до Братства УУС-ів перевидавати ці твори з оригінальними текстами і мелодіями, тим більше що їх творці Р. Купчинський та Л. Лепкий проживали на той час у США⁴⁵. Зрештою, не чекаючи на меценатів, О. Залеський в «Українському Музичному Видавництві» у Боффало впродовж 1954–1975 рр. друкує власні твори (біля 30-ти випусків), у тому числі обробки пісень січових стрільців для хору⁴⁶.

Композитор Ігор Соневицький здійснив запис та упорядкував повний збірник пісень Р. Купчинського, який має велике джерелознавче значення для вивчення цього пласту музичної творчості⁴⁷. У вступному слові він називає Р. Купчинського «...одним із найвизначніших співців Українського Січового Стрілецтва», вважає його пісенну творчість «самородною»⁴⁸. У статті «Роман Купчинський (Співтворець стрілецької пісні)» І. Соневицький віддає належне «творчому триумвірату» (М. Гайворонський, Р. Купчинський та Л. Лепкий), який творив тексти і музику пісень УСС: «Всі вони виявили велику поетичну та одночасну музичну інвенцію, дарма, що не мали відповідної музичної

---

⁴⁴ Гайворонський М. Ой та зажурились Стрільці Січовії. Стрілецька пісня. Слова і мелодія Р. Купчинського *Календар Українського Народного Союзу на рік звичайний 1933*. Джерзі Сіті, США: Свобода, 1932. С. 122–123; Їхав стрілець: Пісня Укр. Січ. Стрільців на мішаний хор. М. Гайворонський (партитура). *Календар Українського Народного Союзу на рік звичайний 1929*. Джерзі Сіті: Свобода. С. 129–131.

⁴⁵ Залеський О. До історії пісень Українських Січових Стрільців. *Свобода*. 1954, 13 жовт., Ч. 197. С. 2, 3.

⁴⁶ Залеський О. Ой та зажурились. Слова і мел. Р. Купчинського, для мішаного хору опрацював О. Залеський. Боффало: Підручне вид. хору УККА, 1952. 2 с.; Залеський О. Пісні Українських Січових Стрільців, в'язка І-ша, для чоловічого хору, склав О. Залеський. Боффало: Укр. муз. вид-во, [1954], ч. 5. 3 с.; Залеський О. Пісні Українських Січових Стрільців, в'язка II-га, для мішаного хору, склав О. Залеський. Боффало: Укр. муз. вид-во, [1954], ч. 6. 10 с.; Залеський О. Пісні Українських Січових Стрільців, в'язка III-тя, для чол. хору, склав О. Залеський. Боффало: Укр. муз. вид-во, [1957], ч. 7. 5 с.

⁴⁷ Ми йдемо в бій: повний збірник пісень Р. Купчинського / запис, упоряд., авт. вступ. ст. і прим. І. Соневицький. Нью-Йорк: Червона калина, 1977; Львів, Україна, 2012. 144 с.

⁴⁸ Соневицький І. Вступне слово. *Ми йдемо в бій*: повний збірник пісень Р. Купчинського / запис, упоряд., авт. вступ. ст. і прим. І. Соневицький. Нью-Йорк: Червона калина, 1977; Львів, Україна, 2012. С. 8.

підготовки і тільки один з них Михайло Гайворонський, присвятився в пізнішому житті всеціло музичним студіям та став вже на американському ґрунті відомим нашим композитором. Проте природні здібності, справжня іскра Божа, дозволила нашим молодим людям створити новий жанр, жанр стрілецької пісні і тим чином збагатити нашу народну пісню»⁴⁹. Разом з тим, основна увага у статті звернена власне на творчість Р. Купчинського. Музикознавець наголошує на впливах західноєвропейської музики (віденської, тірольської, південно-баварської) на ритміку пісень Р. Купчинського, оскільки «...багато народних пісень в цих альпійських країнах побудовані на ритмі вальса»⁵⁰. Однак, слухаючи пісні Р. Купчинського, можна говорити про «український вальс», а також про риси української народної пісні, які притаманні пісням з іншим ритмом, тональними співставленнями. А. Сова писав: «Роман Купчинський є автором слів і мелодій понад 80 стрілецьких пісень – героїчних, маршових, історичних, розважальних, створених переважно на основі справжніх подій, про конкретних людей «Заквітчали дівчачонька», «Будь, Україно», «Ірчик» та ін.). Багато пісень письменника стали народними, наприклад, «Їхав козак на війноньку», «Як з Бережан до кадри», «Зажурились галичанки», «Човен хитається»⁵¹.

3. Мемуари, наукове осмислення та звукозаписи пісенної спадщини УСС

Мемуари та наукове осмислення пісенної спадщини УСС насамперед пов'язане з іменами їх творців. Ряд публікацій М. Гайворонського належать до мемуаристики, оскільки присвячені музиці УСС. Публікація «Одна пісенька» присвячена генезі, композиції та історії створення пісні «Їхав стрілець на війноньку»⁵². Огляд історії створення пісень здійснено ним у статті «Стрілецька пісня»⁵³. Музичне життя січовиків, учасником якого був композитор, змальоване у статтях

---

⁴⁹ Соневицький І. Роман Купчинський (Співтворець стрілецької пісні). *Свобода*. 1951, 10 берез., Ч. 57. С. 3.

⁵⁰ Соневицький І. Роман Купчинський (Співтворець стрілецької пісні). *Свобода*. 1951, 10 берез., Ч. 57. С. 3.

⁵¹ Сова А. Післямова. *Ми йдемо в бій*: повний збірник пісень Р. Купчинського / запис, упоряд., авт. вступ. ст. і прим. І. Соневицький. Нью-Йорк: Червона калина, 1977; Львів, Україна, 2012. С. 136.

⁵² Гайворонський М. Одна пісенька. *Новий шлях*. Саскатун, Канада, 1941, 6 січ.

⁵³ Гайворонський М. Стрілецька пісня (огляд історії створення пісень). *Ювілейний Календар-Альманах УНСоюзу на 1949 рік*. Джерсі Сіті. С. 124–127.

«Перша оркестра У.С.С.»⁵⁴ та «Стрілецькі пісні і труби»⁵⁵. В них автор подає поетапність творення духового оркестру УСС, прізвиська його учасників за групами музичних інструментів та співаків, назви пісень, які виконувалися січовими стрільцями під час походу і відпочинку.

Мемуари Р. Придаткевича про М. Гайворонського, З. Лиська та Н. Нижанківського відтворюють живі картини стрілецького життя і ролі музикантів у цих подіях⁵⁶.

Оскільки дослідження жанру стрілецької пісні в Україні в радянські часи було табуованою темою, то воно мало свій розвиток за кордоном. Цьому процесу сприяла та обставина, що певна частина січових стрільців та творців жанру, зокрема М. Гайворонський, Р. Купчинський, Л. Лепкий та ін., виїхали в еміграцію. Публіцистичні статті про стрілецьку пісню та її популяризацію друкувала українська преса за кордоном («Новий Шлях» – Вінніпег, «Вільне слово», «Нові дні», «Гомін України» – Торонто, «Свобода», «Голос комбатанта» – Нью-Йорк, «Америка» – Філадельфія, «Народна воля» – Скрантон, «Час» – Нюрнберг, «Український самостійник» – Мюнхен, «Українець у Франції» – Париж). Їх авторами були музикознавці В. Витвицький, З. Лисько, П. Маценко, О. Залеський, І. Соневицький, автори стрілецьких пісень Р. Купчинський та М. Гайворонський.

У статті О. Залеського «Січові пісні», яка ввійшла до пропам'ятної книги «Січей», йдеться не про пісні УСС, а про пісні гімнастично-пожежного товариства «Січ»⁵⁷. Його заснував в 1900 році в селі Завалє Снятинського повіту на Станиславщині (нині – Івано-Франківська область) Кирило Трильовський. Власне початки січового руху пов'язані саме з цим товариством, а січові пісні стали предтечею пісень УСС. Автор січових пісень, поручник УГА Р. Купчинський у статті «Військові пісні», здійснюючи їх характеристику, поділяє ці твори на три роди (піхотні, кавалерійські і «постоеві») і наголошує на їх важливості: «Команда кожної армії добре розуміє вагу співу в війську, і тому посилає до частин, чи

---

⁵⁴ Гайворонський М. Перша оркестра У.С.С. *Літопис Червоної Калини*. 1935, Ч. 12. С. 12–14.

⁵⁵ [Гайворонський М.] Стрілецькі пісні і труби (розмова Михайла Гайворонського з Іваном Боберським, друкована у львівському «Ділі» в березні 1916 р.). *Календар «Свободи» на 1956 р.* Джерзі Сіті, США. С. 70–76.

⁵⁶ Придаткевич Р. Михайло О. Гайворонський (спомин до 20-ої річниці). *Вісті* (Міннеаполіс). 1969, вересень, Ч. 3 (30). С. 16–20; Придаткевич Р. Спомин про Михайла Гайворонського. *Календар УНС за 1957 рік*. Джерзі Сіті: УНСоюз. С. 85–97; Придаткевич Р. Спомини про життя Нестора Нижанківського. *Свобода*. 1954, 27, 30, 31 берез., 1 квіт., Ч. 59, 60, 61, 62.

⁵⁷ Залеський О. Січові пісні. *Гей там на горі «Січ» іде!.. Пропам'ятна книга «Січей»* / зібрав й упорядкував П. Трильовський. Вінніпег: Видав. Комітет Пропам'ятної Книги «Січей», 1965. С. 280–282.

держити при частинах спеціальних інструкторів для цього»⁵⁸. Січковий стрілець Андрій Кігічак теж залишив свої роздуми в емігрантській періодиці США про загальні умови стрілецького життя, в яких творилася стрілецька пісня, про діяльність духового оркестру УСС⁵⁹.

В одній з перших своїх розвідок про стрілецьку пісню, яка була опублікована під час Другої світової війни, В. Витвицький здійснює її опис, тематичний та музикознавчий аналіз, класифікацію, називає авторів, відображає процес творення, вказує на народний характер пісень, відзначає їх роль як основи нашої культури⁶⁰. Музикознавець, аналізуючи стрілецькі пісні М. Гайворонського, подає історичні довідки про добу, час та історію творення окремих пісень, їх поширення Україною, увагу до них композиторів Наддніпрянщини та Галичини, здійснює порівняльні студії різних їх обробок, встановлює класифікацію стрілецької пісні, виконує музичний аналіз творів, розглядає співвідношення музики і літературного тексту. В результаті приходиться до висновку, що «...стрілецька пісня – явище своєрідне, неповторне, тісно пов'язане з епохою, тогочасними обставинами і середовищем. Вона, подібно як народна пісня, у великій мірі витвір збірний, колективний»⁶¹. Стаття В. Витвицького є однією з перших наукових студій жанру⁶². Музикознавець виокремлює в ній соціологічні аспекти: аналізує середовище, в якому постала стрілецька пісня; культурні зацікавлення січових стрільців та їх духовне обличчя, а також аналізує мелодику пісень, визначає групування творів за змістом та призначенням (бойово-патріотичні, жалібні, любовні, жартівливі). В. Витвицький простежує впливи різних течій на музику стрілецьких пісень – народної пісні, особливо західноукраїнського типу; хорової літератури давньої галицької пісні; західноєвропейської танцювальної музики. Ще кілька важливих аспектів, відзначених вченим, це – процеси фольклоризації стрілецьких пісень, їх поширення, популяризація, виконання, а також використання українськими композиторами як основи для численних обробок або як тематичного матеріалу для оригінальних творів.

---

⁵⁸ Купчинський Р. Військові пісні. *Голос Комбатанта*. Нью-Йорк, 1959, Ч. 2. С. 15.

⁵⁹ Кігічак А. До статті «Духова оркестра УСС». *Америка*. 1964, 12 верес. С. 3; Кігічак А. Про тих, що співали про Січ та Червону Калину. *Свобода*, 1952, 3 верес.; Кігічак А. Стрілецька пісня (З приводу ювілейного року УСС). *Свобода*. 1954, 27 лип., Ч. 142; «*Новий Шлях*». 1954, 19 верес., Ч. 71; Кігічак А. Як творилася стрілецька пісня (У 40-ові роковини). *Народна Воля*. 1954, 17 черв., Ч. 23. С. 3.

⁶⁰ Витвицький В. Стрілецька пісня. *Календар «За народ» на 1944 р.* Львів: Українське Вид-во, 1944. С. 42–45.

⁶¹ Витвицький В. Михайло Гайворонський: життя і творчість. Львів, 2001. С. 71.

⁶² Витвицький В. Стрілецька пісня. *Календар «За народ» на 1944 р.* Львів: Українське Вид-во, 1944. С. 42–45.

Жанр стрілецької пісні викликав дискусію музикознавців діаспори, приводом до якої послужили критичні зауваження Олександра Кошиця, висловлені в листах до Павла Маценка і надруковані в 1954 році⁶³. З. Лисько, ставши на захист стрілецької пісні, друкує статтю в газеті «Український самостійник»⁶⁴, в якій, зокрема, писав: «Він (О. Кошиць – Г. К.) був великий, феноменальний диригент, але в своїх писаннях був необ'єктивний і часто помилявся»⁶⁵. П. Маценко, до якого, власне, писав О. Кошиць, на сторінках «Нового Шляху» (Вінніпег, 1955 р.)⁶⁶ звернув увагу на те, що все ж таки це було приватне листування і О. Кошиць критикував тільки ту частину стрілецьких творів, які мали на собі надто виразні чужі впливи, а інші вважав вартісними⁶⁷. В. Витвицький був переконаний, що така полеміка була корисною, оскільки вона спричинила вияснення багатьох аспектів історії та оцінки стрілецьких пісень.

Виявом *міжжанрового синтезу мистецтв* є листівки відомого художника Едварда Козака (1902–1992) на основі стрілецьких пісень, які були випущені до 50-ліття УСС у Нью-Йорку⁶⁸. Він теж належав до славної когорти УСС-ів – був одним з наймолодших її членів. Саме з горнила цієї української визвольної війни він виніс найглибший сентимент до українського стрілецтва, що яскраво проявляється в серії робіт на теми пісень УСС, наснажених імпресіонізмом. Він виконав оформлення обкладинки книжки пісень Р. Купчинського⁶⁹.

Важливою складовою збереження і пропагування стрілецької пісні були *звукзаписи*. У виданні «З історії українського звукозапису та дискографії» найавторитетнішого дослідника і колекціонера українського звукозапису Степана Максимюка із США можна простежити історію окремих записів стрілецьких пісень за межами України. Український хор під керівництвом Дмитра Котка записує твір «Журавлі» («Видиш, брате мій»), слова Б. Лепкого, мелодія Л. Лепкого,

---

⁶³ Відгуки минулого. О. Кошиць в листах до П. Маценка. Вінніпег: «Культура й Освіта», 1954. 80 с.

⁶⁴ Лисько З. В обороні стрілецьких пісень. *Український самостійник*. Мюнхен. 1954, 12 груд., Ч. 50. С. 3, 5.

⁶⁵ Цит. за: Витвицький В. Стрілецька пісня. *За волю України. Історичний зб. УСС. В 50-ліття збройного виступу Українських Січових Стрільців проти Москви. Літопис Українського Січового Стрільцтва 1914–1964* / гол. ред. С. Ріпецький. Нью-Йорк: Вид. гол. управи Братства УСС, 1967. С. 365.

⁶⁶ Маценко П. Про стрілецькі пісні. *Новий Шлях*. 1955, 31 січ.

⁶⁷ Цит. за: Витвицький В. Стрілецька пісня. *За волю України. Історичний зб. УСС. В 50-ліття збройного виступу Українських Січових Стрільців проти Москви. Літопис Українського Січового Стрільцтва 1914–1964* / гол. ред. С. Ріпецький. Нью-Йорк: Вид. гол. управи Братства УСС, 1967. С. 365–366.

⁶⁸ Козак Е. В 50-ліття УСС. Нью-Йорк: В-во «Червона Калина», 1965. 12 с.

⁶⁹ Ми йдемо в бій: повний збірник пісень Р. Купчинського / запис, упоряд., авт. вступ. ст і прим. І. Соневицький. Нью-Йорк: Червона калина, 1977; Львів, Україна, 2012. 144 с.

музика М. Гайворонського) у польській фірмі «Parlophon» (1931 рік)⁷⁰. Цю інформацію уточнює дослідник українських звукозаписів Володимир Пилипович з Перемишля (Польща). У збірнику «Зелено Око і чорний кружок. Галицькі музичні miscellanea» він подає її за каталогом фірми 1931 року⁷¹. Автор згадує про 12 платівок хору Д. Котка 1936-го року, серед яких була в'язанка «Стрілецьким шляхом», однак точних відомостей про них не встановлено⁷².

13 червня 1943 року у Нью-Йорку у фірмі «Sonart» українським хором під керівництвом О. Кошиця був записаний альбом «Hear Ukraine Sings», до якого ввійшли січові пісні «Ой у лузі червона калина» (аранж. О. Кошиця, ч.105-В) та «Шумить, гуде дібровонька» (аранж. М. Гайворонського, ч. 107-а)⁷³. У промові з нагоди закінчення цих записів О. Кошиць наголошував, «...що до цього часу в цій ділянці не зроблено майже нічого <...> То ж при цих умовах скромний факт рекордування нашої пісні набирає культурного значіння і ваги»⁷⁴.

У бібліографії українських звукозаписів за 1903–1995 роки, яку склав С. Максимюк, знаходимо відомості про грамплатівку січових пісень «Маєва нічка» співака Михайла Мінського в 1974 році за участю віденського симфонічного оркестру, хору церкви св. Варвари під керуванням А. Гнатишина, яку випустила фірма «ARFA RECORDS»⁷⁵. Фірма «Колумбія» у 1928 році видала платівку «Української Січової Оркестри»⁷⁶.

До львівського видання монографії В. Витвицького «Михайло Гайворонський» було додано дискографію митця, укладену С. Максимюком⁷⁷. Вона засвідчує запис пісень композитора на платівки,

---

⁷⁰ Максимюк С. З історії українського звукозапису та дискографії. Львів–Вашингтон: Вид-во УКУ, 2003. С. 174.

⁷¹ Пилипович В. Зелено Око і чорний кружок. Галицькі музичні miscellanea. Перемишль: Т-во «Український народний дім» в Перемишлі, 2011. С. 100–101, 103–104.

⁷² Там само. С. 98.

⁷³ Максимюк С. З історії українського звукозапису та дискографії. Львів–Вашингтон: Вид-во УКУ, 2003. С. 54–56.

⁷⁴ Кошиць О. Українська народня пісня на рекордах. *Ювілейний Календар-Альманах книгарні Сурма на 1945 рік*. Нью-Йорк: Surma. С. 30.

⁷⁵ Максимюк С. Бібліографія українських звукозаписів 1903–1995. Вид. 2-ге, випр. і доп. Львів: Видавець Тарас Тетюк, 2017. С.18, 47; МАЄВА НІЧКА (стрілецькі пісні М. Гайворонського, Р. Купчинського та ін.; 9 обробок для хору, соло і оркестру А. Гнатишина) – співає Михайло Мінський з малим хором св. Варвари в супроводі симф. оркестру. Солістка Люба Гнатишин. АРФА РЕК. 475 Гранвілле Аве, Ріхмонд – Канада, 1974.

⁷⁶ Максимюк С. Бібліографія українських звукозаписів 1903–1995. Вид. 2-ге, випр. і доп. Львів: Видавець Тарас Тетюк, 2017. С. 119; Марш Садовського (Український марш), запис 1927.avi. Українська січова оркестра «Сурма». Columbia. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=7KgGdtsx23w>

⁷⁷ Витвицький В. Михайло Гайворонський: життя і творчість. Львів, 2001. С. 165–169.

аудіокасети мішаними хорами «Думка» (Нью-Йорк, диригенти Л. Крушельницький, О. Микитюк), «Кобзар» (Лос Анжелес, Каліфорнія, диригент В. Божик), «Сурма» (Торонто, диригент Ю. Головка), «Прометей» (Торонто, диригент В. Кардаш), чоловічими хорами «Дніпро» (Едмонтон, Канада, диригент Р. Солतिकевич), «Бурлака» (Торонто, диригент О. Хміль)⁷⁸, «Візантійський хор» (Утрехт, Нідерланди, диригент М. Антонович), Українським чоловічим хором з Вінніпегу (Канада, диригент В. Богонос), Капелою бандуристів ім. Т. Шевченка з Детройта (диригенти Г. Китастий, П. Потапенко), мішаним квітетом бандуристів, співаками (Г. Шандровським, Т. Тереном, В. Тисяком, Є. Зарицькою, А. Андреадіс, П. Черняком, Т. Лихолай, І. Рудавським, М. Мінським, В. Луцівим, І. Зайфертом, О. Лепковою-Ястремською, Т. Свистуном), струнним оркестром ОДУМ у Чикаго.

ВИСНОВКИ

Збереження і наукове осмислення діаспорою музичної спадщини Українських Січових Стрільців у ХХ ст. склалося як система, елементи якої тісно пов'язані. Це: творче опрацювання січових пісень, оригінальні музичні та драматичні твори на їх основі, творчі характеристики їх авторів, концертне виконання пісень, нотодрукування, звукозаписи, мемуари творців січових пісень, публіцистика та наукове осмислення цього новотвору ХХ століття. Введення в науковий обіг цих джерел, використання їх в педагогічному процесі, концертному представленні сприяє цілісності українського культурно-наукового простору, слугує прикладом для молодого покоління, важливим чинником національно-патріотичного виховання.

АНОТАЦІЯ

Питання збереження і наукового осмислення музичної спадщини Українських Січових Стрільців українською діаспорою розглядається в цьому дослідженні як система, елементи якої тісно пов'язані. Це: композиторська творчість музикантів-січовиків, творче опрацювання січових пісень композиторами діаспори, створення оригінальні музичних та драматичних творів на їх основі, творчі характеристики їх авторів, концертне виконання пісень, нотодрукування, звукозаписи, мемуари творців січових пісень, публіцистика та наукове осмислення цього новотвору ХХ століття. Дослідження ґрунтується на широкій джерельній основі: історичні збірники, монографії, дисертації, статті

---

⁷⁸ Там на горі, на Маківці – пісня Січових Стрільців. Виконання: «Бурлака», хор дивізії «Галичина». URL: https://www.youtube.com/watch?v=_sNg-juyQsU

авторів в Україні та діаспорі, бібліографічні покажчики, нотні збірники та звукозаписи. Особливу цінність складають мемуари січових стрільців – авторів пісень. Загалом, створюється цілісне бачення процесу творення, збереження і пропагування спадщини УСС-ів в українській діаспорі впродовж ХХ століття. Вивчення і використання її в науковому контексті сприятиме розвитку українського мистецтвознавства, а в педагогічному – сприятиме формуванню національно свідомої молоді, готової захищати рідну землю.

Література

1. Витвицький В. Михайло Гайворонський: життя і творчість. Нью-Йорк: Свобода, 1954. 207 с.
2. Витвицький В. Михайло Гайворонський: життя і творчість. Львів, 2001. 171 с.
3. Витвицький В. Перша симфонія Романа Придаткевича. *Vicini Herald*. Міннеаполіс, 1966, червень, ч. 2 (17). С. 7–10.
4. Витвицький В. Стрілецька пісня. *Календар «За народ» на 1944 р.* Львів: Українське Вид-во, 1944. С. 42–45.
5. Витвицький В. Стрілецька пісня. *За волю України. Історичний зб. УСС. В 50-ліття збройного виступу Українських Січових Стрільців проти Москви. Літопис Українського Січового Стрільцтва 1914–1964* / гол. ред. С. Ріпецький. Нью-Йорк: Вид. гол. управи Братства УСС, 1967. С. 356–367.
6. Відгуки минулого. О. Кошиць в листах до П. Маценка. Вінніпег: «Культура й Освіта», 1954. 80 с.
7. Гайворонський М. Одна пісенька. *Новий шлях*. Саскатун, Канада, 1941, 6 січ.
8. Гайворонський М. Перша орхестра У.С.С. *Літопис Червоної Калини*. 1935, Ч. 12. С. 12–14.
9. Гайворонський М. Стрілецька пісня (огляд історії створення пісень). *Ювілейний Календар-Альманах УНСоюзу на 1949 рік*. Джерсі Сіті. С. 124–127.
10. [Гайворонський М.] Стрілецькі пісні і труби (розмова Михайла Гайворонського з Іваном Боберським, друкована у львівському «Ділі» в березні 1916 р.). *Календар «Свободи» на 1956 р.* Джерсі Сіті, США. С. 70–76.
11. Дем'янець І. Мистецька діяльність Андрія Гнатишина в контексті музичної культури ХХ століття: автореф. дис... канд. мистецтвознавства: 17.00.03 – муз. мистецтво. Львів: ЛНМА ім. М. В. Лисенка, 2009. 20 с.

12. За волю України. Історичний збірник УСС. В 50-ліття збройного виступу Українських Січових Стрільців проти Москви. Літопис Українського Січового Стрілецтва 1914–1964 / гол. ред. С. Ріпецький. Нью-Йорк: Вид. гол. управи Братства УСС, 1967. 608 с.

13. Залеський О. В справі духової оркестри УСС. [«Нотатник Шпаргаляра»]. *Америка*. 1964, 18 січ., Ч. 12. С. 2.

14. Залеський О., четар УГА. Гірська Бригада УГА в ЧСР. *Українська Галицька Армія. Над Сяном: матеріали до історії Української Галицької Армії. У 50-річчя її участі у Визвольних Змаганнях*. Вінніпег: Видав хорунжий УСС Д. Микитюк, 1976. Т. V. С. 69–78.

15. Залеський О. До історії пісень Українських Січових Стрільців. *Свобода*. 1954, 13 жовт., Ч. 197. С. 2, 3.

16. Залеський О. Українська бригада в Німецькім Яблоннім. Четар УГА. *Свобода*. 1970, Ч. 121, 3 лип. С. 2; Ч. 122, 7 лип. С. 2, 7.

17. Залеський О. Січові пісні. *Гей там на горі «Січ» иде!.. Пропам'ятна книга «Січей»* / зібрав й упорядкував П. Трильовський. Вінніпег: Видав. Комітет Пропам'ятної Книги «Січей», 1965. С. 280–282.

18. Карась Г. Музична культура української діаспори у світовому часопросторі ХХ століття: монографія. Івано-Франківськ: Тіповіт, 2012. 1164 с.

19. Кігічак А. До статті «Духова оркестра УСС». *Америка*. 1964, 12 верес. С. 3.

20. Кігічак А. Про тих, що співали про Січ та Червону Калину. *Свобода*, 1952, 3 верес.

21. Кігічак А. Стрілецька пісня (з приводу ювілейного року УСС). *Свобода*. 1954, 27 лип., Ч. 142; *«Новий Шлях»*. 1954, 19 верес., Ч. 71.

22. Кігічак А. Як творилася стрілецька пісня (У 40-ові роковини). *Народна Воля*. 1954, 17 черв., Ч. 23. С. 3.

23. Козак Е. В 50-ліття УСС. Нью-Йорк: В-во «Червона Калина», 1965. 12 с.

24. Кошиць О. Українська народня пісня на рекордах. *Ювілейний Календар-Альманах книгарні Сурма на 1945 рік*. Нью-Йорк: Surma. С. 30–32.

25. Кузьменко О. Стрілецька пісенність: фольклоризм, фольклоризація, фольклорність. Львів: Ін-т народознавства НАН України, 2009. 296 с.

26. Кузьменко О. Стрілецькі пісні як феномен пісенної культури українців. *Стрілецькі пісні / упоряд., запис, вступ. ст., комент. та додат.* О. М. Кузьменко. Львів: Ін-т народознавства НАН України, 2005. С. 9–33.

27. Купчинський Р. Військові пісні. *Голос Комбатанта*. Нью-Йорк, 1959, Ч. 2. С. 15–18.
28. Купчинський Р. Стрілецька пісня. *Календар «Червоної Калини» на рік 1934*. Львів. С. 14.
29. Лисько З. В обороні стрілецьких пісень. *Український самостійник*. Мюнхен. 1954, 12 груд., Ч. 50. С. 3, 5.
30. Луців Л. Ще один зі Стрілецької Музи (Кілька слів про Льва Лепкого). *Свобода*. 1950, 1 лист., Ч. 254. С. 4, 5.
31. Максимюк С. Бібліографія українських звукозаписів 1903–1995. Вид. 2-ге, випр. і доп. Львів: Видавець Тарас Тетюк, 2017. 188 с.
32. Максимюк С. З історії українського звукозапису та дискографії. Львів–Вашингтон: Вид-во УКУ, 2003. 288 с.
33. Маценко П. Про стрілецькі пісні. *Новий Шлях*. 1955, 31 січ.
34. На Союзівці відбувся концерт в пошану Михайла Гайворонського. *Свобода*. 1962, 31 лип., Ч. 144. С. 1.
35. Орест Руснак. Життєвий шлях: зб. для вшанування пам'яті видатного оперного співака незабутнього земляка. Нью-Йорк: Центр Об'єднання буковинських українців у ЗСА, 1971. 138 с.
36. Пилипович В. Зелено Око і чорний кружок. Галицькі музичні *miscellanea*. Перемишль: Т-во «Український народний дім» в Перемишлі, 2011. 191 с.
37. Придаткевич Р. Михайло О. Гайворонський (спомин до 20-ої річниці). *Вісті* (Міннеаполіс). 1969, вересень, Ч. 3 (30). С. 16–20.
38. Придаткевич Р. Спомин про Михайла Гайворонського. *Календар УНС за 1957 рік*. Джерзі Сіті: УНСоюз. С. 85–97.
39. Придаткевич Р. Спомини про життя Нестора Нижанківського. *Свобода*. 1954, 27, 30, 31 берез., 1 квіт., Ч. 59, 60, 61, 62.
40. Ріпецький С. Бібліографія джерел до історії УСС. *За волю України. Історичний збірник УСС. В 50-ліття збройного виступу Українських Січових Стрільців проти Москви. Літопис Українського Січового Стрільцтва 1914–1964* / гол. ред. С. Ріпецький. Нью-Йорк: Вид. гол. управи Братства УСС, 1967. С. 499–607.
41. Рудницький А. Українська музика. Історично-критичний огляд. Мюнхен: Дніпрова Хвиля, 1963. 408 с.
42. Савицький Р., мол. Творчість Зіновія Лиська: Нотографія – Дискографія – Бібліографія. Кренфорд; Нью-Джерзі, США: Ключі, 1995. 84 с.
43. Сова А. Післямова. *Ми йдемо в бій*: повний збірник пісень Р. Купчинського / запис, упоряд., авт. вступ. ст. і прим. І. Соневицький. Нью-Йорк: Червона калина, 1977; Львів, Україна, 2012. С. 136–137.

44. Соневицький І. Вступне слово. *Ми йдемо в бій*: повний збірник пісень Р. Купчинського / запис, упоряд., авт. вступ. ст. і прим. І. Соневицький. Нью-Йорк: Червона калина, 1977; Львів, Україна, 2012. С. 7–11.

45. Соневицький І. Роман Купчинський (Співтворець стрілецької пісні). *Свобода*. 1951, 10 берез., Ч. 57. С. 3.

46. Т. Філадельфія, Па. Відзначення 40-річчя УСС. *Свобода*. 1954, 18 верес., Ч. 180.

47. Трух, о. А., ЧСВВ. Про стрілецьку пісню «Червона калина». *За волю України. Історичний збірник УСС. В 50-ліття збройного виступу Українських Січових Стрільців проти Москви. Літопис Українського Січового Стрільцтва 1914–1964* / гол. ред. С. Ріпещкий. Нью-Йорк: Вид. гол. управи Братства УСС, 1967. С. 352–355.

48. Українська Галицька Армія: У 40-річчя її участі у визвольних змаганнях (матеріали до історії). Вінніпег: Видав хорунжий УСС Д. Микитюк, 1958. Т. I. 674 с.

49. Українська Галицька Армія. Над Сяном: матеріали до історії Української Галицької Армії. У 50-річчя її участі у Визвольних Змаганнях. Вінніпег: Видав хорунжий УСС Д. Микитюк, 1976. Т. V. 192 с.

50. Українські Січові Стрільці 1914–1920. Третій наклад. Монтреаль: Вид-во Ігоря Федіва, 1955. 211 с.

51. Філоненко Л. Ярослав Барнич: науково-популярний нарис про життя і творчість. Дрогобич: Вид. фірма «Відродження», 1999. 150 с.

52. Шнерх С. Незмовкна пісня / ред.-упоряд. О. Шнерх. Львів: ТеРус, 2001. 216 с.

Нотографія

53. Безкоровайний В. Вокальні твори. Київ: Муз. Україна, 2014. 182 с.

54. Безкоровайний В. Твори для фортепіано. Т. 1. Київ: Муз. Україна, 2019. 152 с.

55. Великий Співанник «Червоної Калини»: зб. пісень стрілецьких, історичних (козацьких), побутових, обрядових, жартівливих в опрацюваннях для хорів – мішаного, мужеського й жіночого / за ред. др. З. Лиська. Львів: Видав. кооператива «Червона Калина», 1937. 319 с.

56. Гайворонський М. Ой та зажурились Стрільці Січовії. Стрілецька пісня. Слова і мелодія Р. Купчинського *Календар Українського Народного Союзу на рік звичайний 1933*. Джерзі Сіті, США: Свобода, 1932. С. 122–123.

57. Гайворонський М. Пісні УСС: В 3 ч. New York – Lviv.: Ukrainian music edition, 1936. Ч. 1: солоспіви. 12 с.; Ч. 2: мішаний хор. 19 с.; Ч. 3: однородний хор. 12 с.

58. Гайворонський М. Пісні УСС. 15 пісень для сольо й хору. Нью-Йорк–Львів: Вид. Укр. Муз. Накладні, 1938.

59. Гайворонський М. (муз.) Спить герої. Пісня УСС (1923). Сл. П. Карманського (партитура для міш. хору без супроводу). *Victory Herald* (Міннеаполіс, Міннесота). 1969, Ч. 3(30). С. 15.

60. Гайворонський М. Стрілецькі пісні на середній голос з форт. Фотостат. вид., 1941.

61. За рідний край. Слова Р. Купчинський, музика М. Гайворонський [партитура]. *За волю України. Історичний збірник УСС. В 50-ліття збройного виступу Українських Січових Стрільців проти Москви. Літопис Українського Січового Стрілецтва 1914–1964* / гол. ред. С. Ріпецький. Нью-Йорк: Вид. гол. управи Братства УСС, 1967. С. 351.

62. Залеський О. Ой та зажурились. Слова і мел. Р. Купчинського, для мішаного хору опрацював О. Залеський. Бофало: Підручне вид. хору УККА, 1952. 2 с.

63. Залеський О. Пісні Українських Січових Стрільців, в'язка І-ша, для чоловічого хору, склав О. Залеський. Бофало: Укр. муз. вид-во, [1954], ч. 5. 3 с.

64. Залеський О. Пісні Українських Січових Стрільців, в'язка II-га, для мішаного хору, склав О. Залеський. Бофало: Укр. муз. вид-во, [1954], ч. 6. 10 с.

65. Залеський О. Пісні Українських Січових Стрільців, в'язка III-тя, для чол. хору, склав О. Залеський. Бофало: Укр. муз. вид-во, [1957], ч. 7. 5 с.

66. Їхав стрілець: Пісня Укр. Січ. Стрільців на мішаний хор. М. Гайворонський (партитура). *Календар Українського Народного Союзу на рік звичайний 1929*. Джерзі Сіті: Свобода. С. 129–131.

67. Матеріали Платониди Щуровської-Росіневич. Ноти для хорового співу із зібрання Пл. Щуровської-Росіневич. б/д. Ноти. (рукописи і друковані). 13 папок 212 арк. Різного формату. *Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка. Відділ рукописних фондів та текстології. Фонд Зіни Генік-Березовської – 201. Справа 563*.

68. Ми йдемо в бій: повний збірник пісень Р. Купчинського / запис, упоряд., авт. вступ. ст і прим. І. Соневицький. Нью-Йорк: Червона калина, 1977; Львів, Україна, 2012. 144 с.

69. Rudnicki A. Sonata na fortepian. op. 10. Warszawa: Towarzystwo Wydawnicze Muzyki Polskiej, 1937. 20 s.

70. Rudnytsky A. 27 Piano Pieces on Ukrainian Folksongs, op. 21. New York–Philadelphia: Musicart Edition, 1963. 60 p.

Окремі звукозаписи

71. МАЄВА НІЧКА (стрілецькі пісні М. Гайворонського, Р. Купчинського та ін.; 9 обробок для хору, соло і оркестру А. Гнатишина) – співає Михайло Мінський з малим хором св. Варвари в супроводі симф. оркестру. Солістка Люба Гнатишин. АРФА РЕК. 475 Гранвілле Аве, Ріхмонд – Канада, 1974.

72. Марш Садовського (Український марш), запис 1927.avi. Українська січова оркестра «Сурма». Columbia. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=7KgGdtsx23w>

73. Там на горі, на Маківці – пісня Січових Стрільців. Виконання: «Бурлака», хор дивізії «Галичина». URL: https://www.youtube.com/watch?v=_sNg-juyQsU

Information about the author:

Karas Hanna Vasylivna,

Doctor of Arts, Professor,

Professor at the Department of Methodology
of Music Education and Conducting

Vasyl Stefanyk Precarpathian national University
57, Shevchenko Str., Ivano-Frankivsk, 76005, Ukraine